

В. В. Лизанчук

Львівський національний університет імені Івана Франка

**«ПОКИ ЖИВЕ МОВА, ЖИТИМЕ Й НАРОД,
ЯК НАЦІОНАЛЬНІСТЬ»**

Осміслено зміст науково-популярного видання «Рідна мова» Івана Огієнка, яке впорядкував і видав професор Микола Тимошик. Подано студентські коментарі, бесіди стосовно проблеми функціонування української мови в Україні.

Ключові слова та словосполучення: Іван Огієнко — апостол духу і совісті нації, мова, культура, духовність, засоби масової інформації, асиміляція, російщення, національна свідомість, патріотизм.

До видатних сучасних засівачів українського мовознавчого поля належить доктор філологічних наук, лауреат премій імені Івана Огієнка та імені Івана Франка, завідувач кафедри видавничої справи та редагування Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор Микола Тимошик. Він своєю цілеспрямованістю, наполегливою, сумлінною працею разом з іншими дослідниками оживляє, повертає для України унікальну, багатогранну науково-публіцистичну спадщину Івана Огієнка — апостола духу і совісті нації. До читачів надійшло нове ошатне науково-популярне видання Івана Огієнка «Рідна мова»*. Упорядник, автор передмови і коментарів цієї надзвичайно актуальної для сучасної України праці М. С. Тимошик.

Він відібрав для цієї книжки твори Івана Огієнка, яких ніколи в Україні не друкували, за винятком рідномовного Катехізису для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства — «Наука про рідномовні обов'язки». За роки української незалежності цю працю перевидавали двічі: 1994 р. репринтним способом книжку відтворило видавництво «Обереги» (з короткою передмовою доктора філологічних наук Олекси Мишанича), а 2001 р. — львівське видавництво «Фенікс». Автором передмови і післямови до цього видання була невтомний ентузіаст повернення справи Івана Огієнка в Україну, лауреат премії його імені, доктора педагогічних наук Олександра Мороз.

Праці Івана Огієнка «Української літературної мови мусимо вчитися, щоб знати», «Навчаймо дітей своїх української мови» і «Наша літературна мова», які також ввійшли до книжки «Рідна мова», в Україні друкуються вперше. М. Тимошик наголосує, що найголовнішу змістову домінуючу цього видання відтворюють слова великого українця Івана Огієнка: «Поки живе мова, житиме й народ,

* Іван Огієнко (митрополит Лларіон). Рідна мова / Упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2010. — 436 с. (Бібліотечна серія фундації ім. митрополита Лларіона (Огієнка) «Запізніле вороття». Серія 2. «Зарубіжні передруки». Том 8).

як національність; не стане мови — не стане й національності: вона геть розпорозиться поміж дужчих народів...».

Зацікавлене ознайомлення з книжкою «Рідна мова» Івана Огієнка (митрополита Іларіона) студентів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка викликало жваву дискусію стосовно проблеми функціонування української мови в Україні. Вони підготували коментарі, бесіди. Вважаю за потрібне деякі з них опублікувати.

«Мова — то серце народу...»

Надто актуальною сьогодні, коли приховано і відверто розгортається наступ на українську мову, культуру, духовність, є книжка «Рідна мова». В ній наголошується: «Гине мова — гине народ». Цей вислів з «Десяти мовних заповідей свідомого громадянина» Івана Огієнка було надруковано на замовлення часопису «Рідна мова» в друкарні Отців Василіан 1935 року у Жовкві і розіслано передплатникам із проханням вивісити на людних місцях — у школах, читальнях, установах.

«Як бракує сьогодні такого настінного чи настільного видання багатьом нашим нинішнім державотворцям, різного рівня посадовцям і службовцям, які або через низький рівень своєї культури, або через незнання власної історії, а скоріше через манкурство нехтують ще й досі державною мовою» [14, с. 16], — слушно підкреслює М. Тимошик. Безперечно, національно-мовне каліцтво багатьох українців є наслідком насильницької асиміляції. Адже Україна триразовий час була під владою чужих держав, що завдали болю і кривди не одному поколінню українців.

Однак саме царський і комуністичний режими Росії стали для українців ярмом, путами, темною силою, яка прагне змести все невідне їй на своєму шляху. Політика Москви щодо України — це дії, спрямовані на фізичне і духовне знищення народу, на втрату українцями національної свідомості та всепереможного духу боротьби за волю. Московські правителі не могли змиритися з високим рівнем духовності та культури українського народу і розуміли, що стрімкий розвиток самобутності може призвести до втрати повного контролю над Україною. Тому основне завдання російської влади полягало в придушенні національних прав і почуттів українців, що не дозволило б навіть вірити в самостійну Українську державу.

Тотальне нищення українства розпочалось ще з приходом до влади Петра I, що проводив жорстокі заходи, спрямовані на повну руйнацію української культури, мови, традицій. Нищівним ударом проти України став указ про заборону книгодрукування і викладання українською мовою в усіх освітніх закладах країни. Навчання і друкування будь-якої літератури мало проводитись лише на «великоросійском наречіи». Більше того, сам факт існування Української держави заперечувався і піддавався глибокій критиці, а гетьмана Івана Мазепу проклинали в усіх храмах як зрадника за те, що хотів з допомогою шведів вийти з-під «опіки» Москви.

Не менш україноненависницькою після Петра I була політика імператриці Катерини II, яка ганебним указом у 1775 році зруйнувала Запорізьку Січ. Вона ненавиділа Україну і вважала її лише провінцією Московії, тому висунула ідею «національного єдинства» українського і російського народів. Вона вважала, що треба викоренити з українців «развратное мнение, по коему поставляют себя народом от здешняго совсем отличным». Та найбільше свою жорстокість Катерина II проявила, запровадивши у 1783 році кріпацтво.

Після правління Катерини II царський трон посідали інші імператори-кати людських душ — Микола I, Олександр II, що були послідовниками у справі нищення українського народу. Царський уряд всьляко намагався переконати весь світ, що самостійної української культури не існує і не може існувати, а українська мова — це похідна та невіддільна частина російської панівної мови. Задля повної дискредитації українців імператори приймали злочинні щодо народу закони — Валуєвський циркуляр 1863 року та Емський указ 1876 року, внаслідок яких українофіли мали зазнати переслідувань. Видавнича справа, книгодрукування, театральні вистави мали право на існування лише на «общерусском языке». Ті, хто, незважаючи на укази, не хотіли коритися політиці російщення, і продовжували писати чи навчати українською, були покарані та відправлені на заслання. В такий спосіб влада боролася з інакомислячими, з інтелігенцією, що служила прикладом для всього українського населення. Та попри всі старання лютого царату український народ не втрачав надії на самостійність і вільне, мирне життя, що допомогло не зламатися під гнітом російського самодержавства.

З падінням царського режиму у 1917 році розпочався стрімкий розвиток національного руху в Україні та зменшився тиск Москви на всі сфери життя українського народу. У січні 1919 року Директорія навіть видала закон про державну українську мову в Українській Народній Республіці. Однак «відлига» в національному житті України попри всі сподівання тривала не довго. Більшовицька Росія не збиралася відпускати український народ зі своїх лабетт. Формально за Україною визнавалися всі національні права і незалежність, а насправді російська влада продовжувала політику нищення всього українського — мови, культури, духовності.

Страшною трагедією для України обернулося правління Сталіна та його поплічників, що звели на той світ мільйони українців. Життя однієї людини в тогочасному комуністичному суспільстві — ніщо, кожна особа — це лише «гвинтик великої системи». Сталін прагнув понад усе знищити український народ, прикриваючись боротьбою з «українським буржуазним націоналізмом». Після смерті Сталіна відбулося послаблення впливу Москви на економічне та культурне життя України, але не припинилося. Найбільших утисків зазнала українська інтелігенція з її ідеєю про самостійність, пробудження національної свідомості українців. Та врешті-решт історія поставила крапки на цих утисках, коли 24 серпня 1991 року було проголошено незалежність України.

Здавалося, що настав благодатний час в історії багатостраждального народу. Однак, як невдовзі виявилось — найгостріші випробовування ще попереду. Сьогодні поширюється нова загроза — не менш небезпечна і підступна, ніж кілька десятиліть тому. Проросійські налаштовані сили прагнуть продовжити «справу» царського та комуністичного режимів — знищення української мови, культури та духовності, бо й мета сьогодні не змінилася — це асиміляція українців.

28 червня 1996 року на п'ятій сесії Верховної Ради України було прийнято Конституцію України, в якій 10 стаття говорить, що державною мовою є українська. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Однак чинність цієї статті починається і закінчується лише на папері. Влада не тільки не сприяє повноцінному функціонуванню української мови, а й своєю бездіяльністю створює всі умови для її занепаду. Починаючи із засилля російської та англійської пісні, розширюється наповнення українського ефіру продуктом іноземного виробництва, триває нестача друкованої продукції рідною мовою.

Може виникнути запитання: «Що поганого в російській пісні чи книжці?» Але, обдумавши все ретельно, робиш висновок. Це накладає відбиток на свідомість громадян, котрі щодня слухають музику або читають літературу іноземною мовою. Це мимоволі вносить в українське чуже, пропагуючи таким чином зарубіжне, як рідне. Ми звикаємо цього не помічати, але сьогодні це лише іноземна пісня, а завтра і вся культура. Знищення давнього і міцного завжди починається з малих структурних елементів, які поступово вилучаються. Так само і в культурі. Спочатку відбувається асиміляція її найменших складових, а вже потім найбільших надбань — таких, як мова, література, музика. Прислухаймося до Івана Огієнка, який застерігав: «Перед впливовим чужинцем ніколи не ховай своєї народності й сміливо борони свою рідну мову».

Василина Боровська

Щемлива ностальгія в Україні за українською мовою

«Мова оживляє світ, вона фокусує в собі енергію світу, тому розслаблення чи активізація того, чи того національного організму відбувається через слово. Мова — це п'ята ефірна стихія, яка облягає національний простір, і зменшення її сфери призводить до утворень своєрідних озонових отворів, через які вривається чорна енергія, що деморалізує народ» [7, с. 16]. Важко не погодитися з автором цих слів П. Мовчаном. Безперечно, «рідна мова — то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови — нема самостійного народу» (І. Огієнко).

Погляньмо на сучасну мовну ситуацію в Україні: згідно перепису 2001 року, українці становлять 77,8% населення України, росіяни — 17,3%. Українську мову вважали рідною 67,5% населення України, що на 2,8 відсоткового пункту більше, ніж за даними перепису 1989 року. Російську мову визначили як рідну 29,6% населення

— у порівнянні з попереднім переписом цей показник зменшився на 3,2 відсоткового пункту. За результатами соціологічного дослідження, проведеного в грудні 2006 року, питома вага тих, хто вважає рідною українську мову, є відчутно меншою серед молоді. Якщо у віковій категорії “55 і старші” українську називають рідною 69%, то у віці 18-29 — лише 65,5%. Натомість серед 18-30-річних питома вага тих, хто рідною мовою вважає російську, складає 33,1% супроти 29,5% серед старших 55-ти.

Російський письменник К. Паустовський висловив таку думку, що зі ставлення кожної людини до рідної мови можна абсолютно точно судити не тільки про її культурний рівень, але і про її громадянську цінність. Щира любов до своєї країни немислима без любові до рідної мови. Людина, яка байдужа до рідної мови, — дикун. Вона шкідлива самою суттю тому, що її байдужість до мови пояснюється цілковитою байдужістю до минулого, сьогодення й майбутнього свого народу.

Можливо, що байдужість породило те, що упродовж сторіч Україна зазнавала від своїх найближчих сусідів спланованих і жахливих своїми наслідками акцій геноциду, голодомору, лінгвоциду й денаціоналізації. На найвищому державному рівні видавалися закони, постанови й розпорядження про заборону, викорінення української мови. Інтелектуальний та духовний досвід народу формує його мова. Утрата її логічно призводить до втрати національної ідентичності, більше того — загибелі нації як цілісного організму. Лінгвоцид завжди є стратегічною метою всіх без винятку завойовників, різниться лише тактика і форми.

Але ж парадокс: сьгодні, в незалежній Україні, дедалі частіше й наполегливіше лунають голоси окремих політичних діячів, специфічних громадських організацій, органів преси і навіть людей з науковими ступенями про те, що ніяких переслідувань чи обмежень українська мова не зазнавала. В одних випадках це невігластво, в других — цинізм, у третіх — свідомо політична пропаганда, мета якої прищепити суспільству думку про нормальність «реальності», зняти її історичну, соціокультурну і моральну оцінку. Тому, на мій погляд, важливого значення набувають дослідження «історії хвороби», публікація відповідних документів, широке інформування громадськості про дію механізмів витіснення української мови та культури, а це сприятиме формуванню захисних реакцій.

Адже хвороба зайшла так далеко, що відбувається її поглиблене самовідтворення. На ній спекулює наш так званий «ринок»: книговидавці, видавці газет, шоумени тощо. В гонитві за негайним прибутком орієнтуються тільки на російськомовну продукцію. До того ж, в Україну могутнім потоком ідуть книги і газети з Росії. Навіть у Києві, не кажучи про інші міста й периферію, російське друковане слово (як і ефірне) майже повністю заглушило українське. Естрадні зірки з Росії, часто сумнівної величини, заповнили сцени наших міст. Усе це не стихійний процес, а здійснення продуманої політики культурної експансії, і цього в Росії вже ніхто не приховує.

Так мова однієї з найдавніших націй втрачає свою природну якість, натомість утворюється своєрідний покруч — «суржик» — мішанина українських та російських слів, кальок, а частіше всього — мовних покручів, які витворилися на базі цих двох великих мов, тобто російських слів, вимовлених на український лад, або оформлених по-російськи. Суржик є небезпечним і шкідливим, бо паразитує на мові, що формувалася віками, і може призвести до її зникнення. Іван Огієнко наголошував: «Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ». Спотворена мова робить мислення людини примітивним, бо люди не тільки розмовляють суржиком, вони ним також думають. А це призводить, на думку Я. Радевича-Винницького до інтелектуально-моральної аморфності, розмитості й невизначеності особистості, втрати нею не лише мовних, а й національних орієнтирів узагалі. Адже мова стимулює свідомість, підпорядковує її собі, формує й розвиває, а не лише виражає думку. Цю прогресуючу хворобу треба негайно лікувати. Бо так і назавжди залишимося, як сказала Ліна Костенко, — «пораненими, дуже пораненими людьми».

Однією з причин стагнації, а навіть регресу є те, що кожен, навіть найобережніший крок у бік розширення сфери функціонування української мови викликає протести з боку відомих внутрішніх і зовнішніх політичних сил, звинувачення у придушенні російської мови і культури, у порушенні прав людини. Причому до прав людини відноситься все, крім права українця на українську книжку, українську газету, освіту рідною мовою, зрештою — права на майбутнє своєї мови, своєї культури, своєї держави.

Що ж до двох «рідних мов», ідея яких інтенсивно, насаджують серед неросійських народів, то друга «рідна» мова — явище таке ж природне, як друга голова в чорнобильських телят-мутантів. Про дві рідні мови можна говорити хіба що стосовно окремих змішаних сімей, однак наукою зафіксовано, що вже в третьому поколінні тут залишається одна мова.

Існують нації, складові частини яких користуються різними мовами (наприклад, швейцарці — німецькою, французькою, італійською, реторманською), є також різні нації, що послуговуються однією мовою (наприклад, іспанською користуються, крім іспанців — чилійці, кубинці, аргентинці, мексиканці та ін.). Однак це не більше, як виняток, що підтверджує правило: назва народу і його мови мають той самий корінь.

Українська мова є мовою українською народу, отже, вона і тільки вона повинна бути рідною для кожного, хто вважає себе приналежним до української нації. «Для одного народу мусить бути тільки одна літературна мова й вимова, тільки один правопис» (І. Огієнко).

Історія розпорядилася так, що чимала кількість українців як в Україні, так і поза її межами, зберігаючи свою духовну спорідненість з українською нацією, не мала можливості опанувати рідну мову. Щоб уникнути повної денаціоналізації — власної і своїх дітей, — ці люди перш за все мають оволодіти українською мовою як найголовнішим каналом зв'язку з рідним народом, його культурою

та устремліннями. Рівень розвитку рідної мови відображає рівень духовного розвитку нації: словник — це те, що нація знає про світ, а граматика — це те, як вона про цей світ говорить.

З утратою рідної мови руйнується сам собою спосіб світосприйняття, національного мислення, що, зрештою, призводить до денационалізації. Згідно з думкою О. Потебні, для народу, який денационалізується, цілком природно складаються надто погані умови щодо інтелектуального розвитку; його розум перестає бути самостійним, він змушений пристосовуватися.

Через мову передається естафета духовних цінностей від покоління до покоління. Іван Огієнко закликав: «Виховуйте своїх дітей тільки рідною мовою, бо тільки вона принесе їм найбільше духовних цінностей». Що повнокровніше функціонує в суспільстві мова, то надійніший зв'язок і багатша духовність наступних поколінь. Дуже прикро говорити, що авторитет рідної мови на рідній землі, в рідному домі треба піднімати, ніби рідна мова стала «немодною», «непрестижною», наче вона зав'яла чи онім'яла. Але коли ж вже виникла така прикра ситуація, то ми повинні категорично вимагати від уряду зміни правил гри на мас-медійному ринку, телебаченні, радіо, у пресі. Перед медіа олігархами мають бути поставлені умови: або вони діють за національними правилами, або їх усувають із ринку інформації.

Необхідно перейти на мономовне теле- і радіомовлення з 80-відсотковим пріоритетом української мови. Ринок часописів має стати домінантно українським, а українськомовний продукт повинен мати додаткові пільги. Необхідно ліквідувати практику паралельного випуску часописів двома мовами, різко збільшити ринок українськомовної атракційної інформації у сфері сенсації, політики, розваг, охорони здоров'я. Це впливатиме на масового реципієнта, досягатиметься мовно-усвідомлюваний ефект. Держава має зробити реальні кроки для збільшення службового мовокористування через атестації службовців і покарання за порушення мовного законодавства.

Вирішальним для піднесення авторитету української мови є формування національно свідомої еліти. Відомо, що еліта — інтелектуальне ядро нації — має непересічне значення для мовної консолідації. Чинником, який зможе зміцнити авторитет української мови, є наявність певного соціокультурного типу — справжнього міцного господаря, який і в місті, і в селі почуватиметься впевнено.

Треба пам'ятати, що державна мова — це не тільки і не стільки мова керівництва: урядників, можновладців, політиків. Це, насамперед, мова люду, яка охоронятиме його інтереси і задовольнятиме культурні потреби. Рідна мова має бути батьківщиною і оселею буття людини, де вона мешкає не тимчасово чи «для офіціозу», а постійно, витворюючи мовні мікросвіти скрізь і з усіма: у магазинах, кафе, ресторанах, перукарнях тощо. Нинішнє становище української мови сприяє тому, що українець почуватиметься емігрантом на власній землі, — у чужомовному оточенні, розрекламованими іноземними закладами, товарами. Ліна Костенко назвала українську націю раритетною, самотньою на власній землі у своєму великому соціумі. А в одній із

поезії проникливо зауважила: «Ми вже як тіні на своїй землі. Хто зрозуміє нашу ностальгію?» Ностальгія за батьківщиною у себе на батьківщині, безперечно, відлунує в отій щемливій ностальгії за рідною мовою, що по-справжньому мусить стати державною.

Стаю на коліна перед українською мовою і благаю її повернутися до рідної хати, возродитися, забуяти віщим і вічним Словом від лісів — до моря, від гір — до степів...

Оксана Возняк

Не служімо поневоляникам нашим!

У кожної людини є свої життєві, родинні чи особисті цінності. Але для кожного з нас, українців, безумовно повинна бути одна спільна цінність — це Україна, український народ. Служити українському народові, то має бути найсвятішим для політика, урядовця, депутата, журналіста, вчителя, лікаря тощо. «Хто любить свій народ, той йому служить, любовно й самовіддано, ні на що не оглядаючись, — підкреслював Іван Огієнко. — Служімо ж і ми своєму рідному народові, як «служив Своєму народові все життя Своє Сам Христос, — служив повсякчасно аж до кінця, аж до Хреста! Служімо зо ширим серцем та з палкою любов'ю «міцно пам'ятаючи віковічну написану заповідь, що «Служити народові — то служити Богові!» (пор. Матвія 22. 34-40, особливо 22.39). Однак, з болем констатував І. Огієнко, «тепер є багато й таких українців, що не дбають найперше служити своєму рідному народові, але служать чужому. Свій народ на Батьківщині розбитий, поневолений, розіп'ятий, а є й такі на чужині, що служать власне поневоляникам нашим...» [11, с. 104-105]. Ці слова також є надто актуальними сьогодні, коли зовнішні та внутрішні недруги намагаються загнати Україну в московське стійло, підпорядкувавши собі економіку, знищивши українську мову. Адже «без добре виробленої рідної мови нема всенародної свідомости, без такої свідомости нема нації, а без свідомої нації — нема державности...» [11, с. 34].

Отже, українська мова потребує від нас особливої підтримки. Відомо, що народ існує до тих пір, доки живе його мова. І наголошую, не жевріє (як це відбувається вже багато років), а живе!!! Живе в кожному куточку, в кожній дівці, а головне, у серці кожного із нас! А щоб вона там оселилась, слід просто полюбити її, вдихнути в неї життя. Святість рідної мови допомагають зрозуміти та осмислити також слова Любові Мацько, яка наголошувала, що мова є тим чинником, який встановлює «природні» межі нації. При цьому, будучи унікальною системою світобачення й самовираження окремої нації, виступає не лише засобом спілкування, а й дає змогу представникам цієї спільноти розуміти одне одного на глибинному, підсвідомому рівні.

Колонізатори не дозволяли українцям це зрозуміти, бо боялися їхньої могутності. Українська мова завжди була під прицілом: 1622 — наказ царя Михайла з подання московського патріарха Філарета спалити в державі всі примірники надрукованого в Україні «Учительного Євангелія» К. Ставроцького; 1720 — указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою і вилучення укра-

їнських текстів з церковних книг; 1753 — указ Катерини II про заборону викладати українською мовою в Києво-Могилянській академії; 1863 — Валуєвський циркуляр про заборону давати цензурний дозвіл на друкування українськомовної духовної і популярної освітньої літератури; 1876 — Емський указ Олександра II про заборону друкування та ввозу з-за кордону будь-якої українськомовної літератури, а також про заборону українських сценічних вистав і друкування українських текстів під нотами, тобто народних пісень; 1888 — указ Олександра III про заборону вживання української мови в офіційних установах і хрещення українськими іменами; 1892 — заборона перекладати книжки з російської мови на українську; 1984 — початок виплат підвищеної на 15% зарплатні вчителям російської мови в УРСР порівняно з вчителями мови української. І це ще далеко не всі заборони, їх понад 400.

Нашу мову утискали з усіх боків, і не лише росіяни, а й поляки, румуни, угорці. А що зараз? Україна незалежна держава, але нищення мови не припиняється. Першу ганебну скрипку разом з Президентом грають Табачник, Семиноженко, чимало інших україножерів, які прислужуються і служать Москві. Судить самі, скільки сьогодні видається українськомовних книг, газет, журналів, фільмів у порівнянні з російськомовними? На пальцях можна перелічити. А на Сході, Півдні країни ледь чутно у далеких селах живу українську; у побуті громадян переважає мова сусідів. Аж соромно, що діється це все у незалежній Україні, в Конституції якої записано, що українська мова є державною. Пора задуматись, що кожен з нас зробив і робить для збереження нації загалом, і мови зокрема! Українською мовою мало що друкують, але чи читаємо ми це? Чи подобаються нам фільми українською? Чи намагаємося ми розмовляти чистою українською мовою без суржику та іншомовних «паразитів»?

Українська мова житиме доти, допоки нею спілкуватимуться, поки будуть по-українськи дякувати, прощатися, співчувати, радіти, зізнаватися в коханні... По-українськи жити! Головне, не стояти осторонь, не чекати, а робити все від тебе залежне, допоки є можливість. Адаже мові потрібно, щоб кожен з нас вдихнув у неї живий дух, впустив у свою домівку, а не спостерігав, як вона конає. Михайло Коцюбинський колись писав, що він може не противитись, коли ображають його як людину, але коли ображають український народ, його мову, культуру, як же можна не реагувати на це? Та, на жаль, багато хто й нині «служить поневоляникам нашим».

Геній нашої епохи Ліна Костенко, як завжди не помилилася, звернувши увагу на те, що у всіх народів мова — це засіб спілкування, у нас це — фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоеlement літератури, а з важкої руки Москви ще й досі для багатьох — це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм.

Згідно з відомим висловом Бодуена де Куртене, державна мова — це діалект, за яким стоїть армія й поліція. А у нас, навпаки, неповага до мови якраз починається з верхів: від теперішнього

Президента, політиків, військовослужбовців, які й двох речень не в змозі сказати чистою ДЕРЖАВНОЮ мовою. Це свідчить про те, що колись, мову нищили чужинці, а зараз їм на допомогу прийшли й свої (у тому числі і гарант Конституції, яка проголошує українську мову державною). І тут не можна не згадати слова Карла Маркса, який казав, що чужою мовою розмовляє у державі або гість, або наїманець, або окупант, який нав'язує їй свою мову.

Сьогодні з сумом доводиться констатувати, що загарбники все таки домоглися мети. Адже, знищуючи українство загалом, вони нищили міць свого неабиякого ворога — Української держави — з розумним населенням, родючими чорноземами і неабияким потенціалом. Погоджуюся з думкою Василя Лизанчука, що катастрофічне зубожіння національного духу, примітивність мислення багатьох людей, які нехтують рідною мовою, культурою, духовністю, — це наслідки колоніальної політики в Україні. Наслідки наслідками, та їх потрібно нарешті здолати. Головне завдання українців — не нехтувати національними цінностями, а всіма можливими способами примножувати їх. Не соромтеся мови, а розмовляйте нею, думайте, співайте, читайте дітям українські казки. Благаю, не соромтеся, вона ж ваше серце!

Уляна Ржевська

Змінюймо себе через очищення і Слово

«Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог. З Богом було воно споконвіку. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього. У ньому було життя, і життя було — світло людей. І світло світить у темряві, і не поїняла його темрява» (Єв. від Івана 1, 1-5)

Мова і мовлення є однією чи не з найголовніших і значущих форм буття людини. «І власний твій дух, або душа твоя, вся є у цьому розумі твоєму, і весь розум твій у всьому слові твоєму, і все слово твоє — у всьому духові твоєму, нероздільно і незливанно», — повчав ще у 12 ст. Симеон Новий Богослов. «Рідна мова — це найважливіша основа, що на ній зростає духовно й культурно кожний народ» [11, с. 34], — підкреслював Іван Огієнко. Тому, як влучно підмітив В. фон Гумбольдт, «мова народу — це його дух, і дух народу — це його мова». Отже, мова є засобом самопізнання народу, показником його внутрішньої сутності.

Формою існування мови, свідченням її життєздатності є мовлення [4, с. 73] «В усному мовленні надзвичайно різнобічно виявляється людська сутність — психологічні особливості, інтелект, світосприймання, спосіб мислення, виховання, здатність називати, оцінювати, контактувати з іншими та впливати на них. Це особливий і надзвичайно складний вид діяльності людини, який допомагає їй ідентифікуватися зі світом видимим і невидимим [12, с. 8].

Мова — це не просто набір літер, слів, лексичних чи синтаксичних форм. За переконанням багатьох дослідників, це — своєрідна кодова система, де зосереджена духовна, світоглядна, історична інформація, праоснови нації. «Мова — живий організм. Мову кожного

народу треба судити за її власними законами. В українській мові є все! У мові збережена матеріальна і духовна культура наших предків», — наголошує Богдан Чепурко [15, с. 5]. За визначенням Романа Кіся, «неможливо розчленувати мову, мислення і мовлення, так годі розчленовувати культуру, мову і мовлення» [5, с. 101] ... і духовність.

«Українці — це нація, яку віками витісняли шляхом фізичного знищення, духовної експропріації, генетичних мутацій, цілеспрямованого переміщування народів на її території, внаслідок чого відбулась амнезія історичної пам'яті і якісні втрати самого національного генотипу. Образ її спотворювався віками, їй приписувалася мало не генетична тулість, не відмовлялося в мужності, але інкримінувався то націоналізм, то антисемітизм» [6], — з болем констатує історію нашої нації Ліна Костенко.

Але не будемо повертатися у далеке минуле, не будучи там, залишимо це великим умам минулого. Не будемо заглядати у майбутнє. Зупинімося в сьогодні. Ми опинилися перед викривленим і пошкодженим дзеркалом, в якому розглядаємо себе, як вдало підмітила Ліна Костенко: «Маємо не ефект, а дефект головного дзеркала, місцями воно розбите, уламки розкидані скрізь по світу. Та й взагалі цей телескоп встановлений нам не нами. Запрограмований на систему анахронічних уявлень, він умисно спотворює обличчя нації. Відтак і живемо у постійному відчутті негараздів, психологічного дискомфорту, викривленої істини. В той час, коли справжня дослідна станція з потужним телескопом давно вже повинна пролітати над світом, вивчати світ об'єктивно і об'єктивно ж віддзеркалювати світові нас» [6, с. 104].

Як не парадоксально, ми, як зачаровані, не можемо відірватися від того деформованого дзеркала, усвідомлюючи застарілість нашого телескопу, з одного боку безперестанно звинувачуємо, з іншого — підлаштовуємось під наших сусідів. Я би сказала, знаходимось в якомусь принизливому становищі очорненої ненависті і лакейства одночасно. Ми готові звинувачувати у наших негараздах всіх і все, а найголовніше, москаля, який приніс нам безкультур'я, матерщину, алкоголізм...не задумуючись над тим, чому саме на нашому ґрунті так прижилися ці аномальні явища.

Але, разом з тим, нічого не хочемо змінювати. Бо змінювати треба не наших сусідів, а себе, вірніше, дзеркало, яке так викривлює нас в своїх же очах. Бо хтось з мудрих сказав: «Не можеш змінити світ — зміни себе». «Шукайте ворога в собі», — слушно зауважує Ліна Костенко. «Ми завжди бачили ворогів зовнішніх: вони були відверто зухвалі, агресивні, підступні, нищили нас фізично, плюндрували наші землі, руйнували саме середовище життя, зневажали нашу спадщину та історію...і ось нині відчутно відкрилась сумна картина — найстрашніший ворог всередині нас. «Пізнай самого себе» — ця велика заповідь предків пильнувала нас упродовж тисячоліть. Нинішня розгубленість на роздоріжжі епох — результат найперше зубожілості нашого духу... Вороги навчили нас роз'єднуватись: по горизонталі історії розпинають Україну, ділячи її на язичницьку, християнську, московську, радянську» [16, с. 3] ... східну і західну.

Одним із аспектів щодо функціонування мовної політики сучасної української держави є обстоювання такого поняття, як двомовність. Через минуле України у складі російської держави, «було штучно обмежено сферу вживання української мови «для домашнього користування» [7], витіснено її майже з усіх сфер суспільного життя. І навіть після проголошення незалежності в Україні чиниться жорсткий опір функціонуванню української мови в статусі державної.

«Наша мовчазна, зрештою цілком узгоджена і з психологією «вторинності» у постколоніальній ситуації, згода з витісненням рідної мови «на околиці» означає сьогодні — як це не прикро — нашу духовну і культурну капітуляцію, зраду самих себе, втечу зі свого світу, втечу з духовної оселі рідного слова. Бо втрата свого фундаментально буттєвого первня — це не просто «перехід» на іншу техніку спілкування, чи то б пак, уже «общеніє»... Але таке «общеніє»... лежить уже цілковито по той бік живого новоукраїнського середовища, без якого будь-яка культура неминуче нидітиме і згасатиме» [5, с. 21].

Якщо з часом атрофується культура мовлення, то поступово руйнується культура мови як цілісна система. Як наслідок — виникає загроза зникнення мови або ж перетворення її на непотрібну, меншвартісну. Мова втрачає конкурентоспроможність, надпереважує вторинна недержавна мова. «Втрачаючи рідну мову, асимілюючись, зросійщуючись, українці не просто набувають якоїсь нової лінгвокультурної «оптики» чи іншої візії світу... Зросійщуючись, ми втрачаємо з поля зору і наш український світ — світ, окреслений власною мовною картиною, мовленнєвими моделями інтерпретації... При втраті рідної мови звужується не просто сфера мовлення. Звужується, культурно, ментально, когнітивно, емоційно знекровлюється увесь український світ, як неподільна лінгвокультурна цілість. Через пригасання нашої внутрішньої «лямпачи» тьмяніє і втілена в мову культура» [5, с. 17]. «Мова — інструментарій мислення, закладений в людину визначально. Руйнування, розмивання його призводить до руйнування самої здатності мислити самостійно» [1, с. 45].

Олександр Потебня у своїх працях неоднозначно застерігає: що мова є невід'ємною частиною духовності...дійсності, цілим світом, що окреслює довкола мовців деяке коло, вийти з якого можна, тільки вступивши в інше ентолінгвальне коло, тобто ставши носієм і частиною іншого лінгвокультурного світу. Такий перехід, проте, часто супроводжується болісним роздвоєнням особистості, ба навіть і «спустошенням свідомості» людини... оскільки йдеться про внутрішнє духовне підпорядкування людини: «розмивання її ідентичності, духовну несвободу, узалежненість від зовнішніх чинників, які ведуть до втрати набутків свого попереднього національного світу, кризи самої духовної традиції, розриви міжпоколінної тяглості, креолізацію свідомості... Свідомість таких людей О. Потебня уподібнює до полімесетів. Такий процес може набути ознак ментального та духовного спустошення, примітивізація внутрішнього світу, розумової підпорядкованості пригніченого народу стосовно того, хто пригнічує. «Денаціоналізація конче передбачає послаблення традиції

між дорослим поколінням і поколінням, що підрастає, тобто часткове вилучення цього останнього з-під впливу родини, коли при найсприятливіших умовах денационалізації замість родини надано кращий із виховних сурогатів родину — школу. Але школа ця, як це завбачено, не послуговується мовою учнів... Таким чином для народу, який деціоналізується звичним перебігом обставин, створюються несприятливі умови існування, що випливають із розумової підпорядкованості, яка буде тим значніша, чим менш пригнічуваний народ підготований до засвоєння мови того народу, що пригнічує. У разі такого зламу мови неминує замість форм свідомості, що витісняються, запанує мерзота спустошення і займатиме це місце до того часу, доки мова, яка витісняє, стане своєю... Люди, зазвичай, добровільно не відмовляються від своєї мови, між іншим, через несвідомий страх перед спустошенням свідомості...» [12, с.157]. Чи не про таку мерзоту спустошення говорив Ісус своїм учням, яка буде в останні дні?

Тому однією з причин деградації нашого суспільства етнопсихолог Роман Кісь вважає те, що «у складні для українського народу постколоніальні часи наше суспільство перетворилося (і в місті, і на селі) у тотальну малоросійську — евразійську, ушент зросійщену казарму, у ще один сурогат колективності. Адже, внаслідок усіх «збовтувань» постколоніальних лінгвокультурних сумішей стає все більше тих, які ладні лише «тащитися» від «кльових приколів» російськомовної субкультури позавчорашніх і нинішніх «воров», «пацанов» і «братви». Ця субкультура, як не прикро, є структурнішою та функціонально активнішою, аніж усе ще аморфна, упосліджувана й невпевнена в собі культура власне українська, українськомовна» [5, с. 158]. Отже, ми стоїмо перед реальною загрозою заміщення автентичної української культури маргінально-розмитого, несправжнього.

Попри всі завіряння наших політиків про рівноправне співіснування двох мов, «симбіоз двох мов у межах однієї держави неможливий, оскільки двомовність ніколи не буває симетричною, мови ніколи не бувають рівними за обсягом функцій та соціальним престижем. Двомовність більшою мірою поширена серед народів, що не мають власної державності» [4, с. 59]. Крім того, «ніхто не може двом панам служити: бо одного зненавидить, а другого буде любити, або триматиметься, а того знехтує. Не може Богові служити — і мамоні», — застерігає Ісус (Єв. від Матвія 6:24) «Мовне роздвоєння має паралель у культурному роздвоєнні людини. До того ж, ані мови, ні культури ніколи не бувають симетричними, а стосунки між ними паритетними. Пояснюється це не тільки нерівномірністю національних мов і культур загалом, скільки панівним становищем одних і залежним — інших. Двомовність (білінгвізм) за таких обставин набуває своєрідної диглосії: одна мова в суспільстві є вищою, важливішою, обов'язковою, пов'язаною з категоріями влади і престижу, інша — нижчою, менш важливою, необов'язковою, маргінальною» [9, с. 53].

Не додає Україні престижу і мова її громадян та політиків, — констатує Ліна Костенко, — ... Давні греки тих, хто погано говорив по-грецьки, вважали варварами. В цьому сенсі у нас суспільство

майже всуціль варварське. Ні справжньої української мови, ні російської. То якої ж другої держави прагнуть так звані «російськомовні»? Чи відомо їм, що їхню «другу державну» в західних наукових виданнях вже називають суржиком?» [6, с. 109].

Не можемо оминати такої наболілої проблеми як вкорінення в нашу мову брудної лайки і матюків, які в побутовому мовленні стали нормою. «Вони ще небезпечніші, ніж суржик, бо за ними тягнеться довгий шлейф не просто мовленнєвих одиниць, а негуманних ритуалів та мовнопсихічних побудов, які проникають в глибину розуму, руйнують самі підвалини культурного досвіду — міняють сам триб життя, стиль поведінки», — зауважує Роман Кісь [9, с. 64].

«Послаблення впливовості авторитетних зразків мовлення, розмитість поняття мовної норми, культури мовлення стосовно обох вживаних в Україні мов призводить до неконтрольованого суспільством розростання низьких вульгарних форм побутово-розмовного мовлення.

Водночас люмпенізація суспільства призвела до гіпертрофованого розвитку й поширення експресивних знижених форм російського побутового мовлення. Якщо до революції кримінальний жаргон функціонував відносно автономно від загальнопоширеної мови, то вже з 20-х років проникнення арготизмів у розмовно-побутове набуває масовішого характеру. З 30-х років, із зростанням кількості в'язниць і концтаборів, внаслідок масових контактів населення з каральною системою вплив жаргону (матерщина) злочинців поширюється далі.

Такий бруталний стиль спілкування вийшов за межі зони, і вживання вульгаризмів набуло популярності серед інших груп населення Советського Союзу. Найвиразнішим свідченням зникнення в соціумі морально — етичних бар'єрів у ставленні до непристойної лайки є поширення моди на її використання в мовленні інтелігентських кіл росіян і зросійщених представників інших націй», — наголошує соціолінгвіст Лариса Масенко [9, с. 62].

Ще О. Солженіцин помітив, «матерщина — та особлива форма висловлення емоцій, яка навіть важливіша за всю решту мови, тому що дозволяє зекам спілкуватися один з одним у більш енергійній і короткій формі, ніж звичайні мовні засоби... Постійний психологічний стан зеків отримує найкращу розрядку і знаходить собі найбільш адекватне висловлення саме в цій високо організованій матерщиці. Тому вся інша мова мовби відступає на другий план. Але і в ній ми спостерігаємо дивовижну подільність висловів, одну й ту саму мовну логіку від Колими і до Молдови» [9, с. 63].

Невже наше суспільство знаходиться у «постійному психологічному стані зеків?!» Можливо, це і є поясненням того, що такої популярності серед певних прошарків нашої молоді набуває тюремний, так званий шансонний стиль в музиці? «Нова лінгвосоціопатія внаслідок цієї мосовізованості не тільки сприймається уже як нормальна, але й ледве чи не нормативна, тобто як очікувана, бажана, як прикмета (сигнал) особливості приналежності та причетності до «своїх» — до всіх, що «базарять» так само, до усіх, хто в тому самому колі «приколювання» і «приколів» [5, с. 159-160]. Докладне ви-

вчення цього питання залишимо психологам і соціологам. Зауважмо тільки: «Слухайте й розумійте! Не те, що до уст входить оскверняє людину, а те, що з уст виходить, те оскверняє людину... Те, що з уст виходить, походить із серця, і воно, власне, осквернює людину, із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, крадіж, лживе свідчення, богохульства» (Єв. від Матвія 15:10, 18, 19). Ця пересторога Спасителя мусила б струснути нашу свідомість. «З повноти бо серця уста промовляють. Добра людина з доброго скарбу добро виносить, лиха ж з лихого лихе виносить. Кажу бо вам: за кожне пусте слово, яке скажуть люди, — дадуть відповідь судного дня за нього. Бо за словами твоїми будеш виправлений і за словами твоїми будеш засуджений» (Єв. від Матвія 12:34-37).

Демонстративне нехтування української мови, культури посадовцями найвищого рангу дає підстави говорити про подальшу політику утиску мови, відсутності механізмів її захисту як атрибуту і умови існування держави» [1, с. 50, 53]. «... Вже не імперія, не ворог, — говорить Ліна Костенко, а у своїй незалежній державі знайшлися сили, різнозаряджені, та водночас спрямовані на демонтаж України» [6, с. 113]. «Хвороба зайшла так далеко, — констатує Іван Дзюба, — що відбувається її поглиблене самовідтворення. На ній спекулює наш так званий «ринок»: книговидавці, видавці газет, шоумені тощо в гонитві за негайним прибутком орієнтуються тільки на російськомовну продукцію. До того ж в Україну могутнім потоком ідуть книги і газети з Росії» [3, с. 28].

«Надпотужні видавництва, які майже винятково російськомовні, не тільки творять інформаційний ринок, але й формують відповідного собі споживача, уцент зросійщеного, для якого українська мова вже давно суспільно не престижна і втратила статус якоїсь культурної значущості» [5, с.23].

Не відстають у цьому питанні і засоби масової інформації. «Ні для кого не секрет, що нині наш інформаційний простір не є українським, він не відповідає національно-державним українським інтересам, а часом і реально становить їм загрозу, — зазначає В. Набруско, — наша держава володіє менш ніж 10% інформаційного ресурсу. Решта — належить фінансово — промисловим групам, мовники яких абсолютно байдужі до захисту національних інтересів держави, оскільки основною їхньою метою є гонитва за прибутками» [10].

У своїй статті «Чи можна об'єднати націоналізм і глобалізм» Василь Лизанчук зауважує, що псевдобізнесова, псевдоринкова політика, у якій застрягла переважна більшість телерадіоорганізацій, аж ніяк не допомагає утвердженню високих духовних, моральних, національних ідеалів, української патріотично-громадянської свідомості. Навпаки — велика кількість так званих рейтингових передач є витонченим засобом масового психопрограмування, зросійщення, нівелювання природною сутністю українців, знищення культурно-національного життєвого середовища. «Людам захаращують голови мотлохом. З преси, радіо, телебачення сиплеться філологічно й морально нерешетована продукція» [6, с. 109].

Новітньою небезпекою для нашої культури стало наслідування нашим суспільством споживацького способу життя, який Б. Чепурко назвав «результатом хвороб європейської цивілізації» [15, с. 33]. Саме споживацька культура, де основними ідеалами і є гроші та достаток, призводить до бездуховності і національного знівлювання особистості.

Нинішня ситуація з функціонуванням української мови в уже суверенній державі характеризується, за визначенням М. Чумарної, «розгубленістю як результатом зубожіння нашого духу», внаслідок експансії російськомовних видань, надання переваги недержавній мові, некористування нею в усіх сферах життя, «молтоху» інтелектуального і духовного, як результат недалекогоглядної політики нашої держави та повної інертності, якщо не сказати байдужості, владних структур, представники яких нерідко не володіють українською мовою.

«Нечуваний тиск зросійщення призвів до патологічних мутацій» [5], які вимагають діагностики і лікування. Часто причиною цих мутацій разом з історичними передумовами є наша власна духовна інертність і небажання змінювати себе через очищення і Слово.

Ярина Ціж

Такі думки у студентів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка викликали обговорення книжки «Рідна мова» Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Визначальною у їх роздумах є важлива теза, що витравлення історичної несправедливості щодо українців можливе за умов реалізації в органічній єдності економічних, освітніх і виховних заходів на національно-гуманістичних засадах. Погоджуючись зі студентами, вважаю, що до інституцій, які повинні здійснювати належні заходи, створювати передумови формування українськості, україноцентризму належать: дитячий садок, школа, вищий навчальний заклад, засоби масової інформації тощо; церква, яка утверджує християнські, національні і загальнолюдські цінності, віру в Бога, у справедливість, любов ближнього і своєї Батьківщини, вселяє в душі спокій і віру в майбутнє, зміцнюючи усім цим підвалини Української держави; національно-державницька політика владних структур, які повинні бути прикладом дотримання вимог Конституції України, законів і водночас забезпечувати подолання у суспільстві морально-психологічних, соціально-ідеологічних, політико-економічних бар'єрів на шляху розвитку й утвердження української мови, культури, духовності, українського державотворення загалом.

Для збереження української мови в Україні — державі, що відродилася на засадах реалізації українським народом іманентного, природного права на своє самовизначення, доконечно потрібна цілеспрямована, наполеглива, активна підтримка її функціонування, а не правове закріплення так званої українсько-російської двомовності, а насправді — російської одномовності.

14 грудня 1999 р. Конституційний Суд України роз'яснив, що державна (офіційна) мова це мова, якій державою надано право-

вий статус обов'язкового вживання у публічних сферах суспільного життя України. У своєму рішенні Конституційний Суд наголосив: «Положення частини першої статті 10 Конституції України, за яким «державною мовою в Україні є українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (частина п'ята статті 10 Конституції України). Згідно зі статтею 150 Конституції України рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені. Цими рішеннями зобов'язаний керуватися кожний громадянин України, в тому числі всі посадові особи. Не виконання цих рішень тягне за собою не лише адміністративну, а й кримінальну відповідальність. На жаль, вищі посадові особи в Україні не дотримуються Конституції України, ігнорують рішення Конституційного Суду України щодо функціонування української мови.

Українська мова — це, як писав В. Липинський, остання ознака українства. Наші зовнішні і внутрішні вороги й нині прагнуть будь-що знищити українську мову, без якої не буде й української нації. І тоді може здійснитися прагнення всіх україножерів: Україна остаточно стане Малоросією, тобто Малоросійською губернією Московської Імперії. Але тотальний геноцид, етноцид і лінгвоцид, які пережив український народ, не знищили до кінця генетичних глибин добродійності, волелюбності, висотності національного духу. «Ми не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі, — одухотворено звучать й нині слова Миколи Міхновського. — Нас горстка, але ми сильні нашою любов'ю до України. Сини України!.. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь на Україні і кожний, у кого ще не спідлене серце, озветься до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!.. І пам'ятаймо, що слава і перемога — це доля борців за народну справу. Вперед, і нехай кожний із нас пам'ятає, що коли він бореться за народ, то мусить дбати за весь народ, щоб цілий народ не згинув через його необачність» [8, с. 42-43].

Книжка Івана Огієнка (митрополита Іларіона) «Рідна мова», яка побачила світ завдяки подвижницькій праці Миколи Тимошика, допомагає читачам глибше пізнати своє національне «Я», відчути, що любов до України — акт найвищого діяльного духовно-національного самовизначення, зрозуміти, що зденаціоналізована людина втрачає доступ до найглибшого національного колодязя духу і священних вогнів життя, вона приречена на щезання. Якщо та чи інша держава, нація не виховує патріотів, вона не має майбутнього. Дитина має чи не з народження щодня чути, що Україна неповторна, Україна — велика держава, а українці — найкращі. Хай навіть насправді це не зовсім так, але ми виростимо, виховаємо справжніх синів і доньок Батьківщини, які дійсно віритимуть у такі твердження. І саме

тоді ми будемо найкращими, бо, поважаючи інших, — поважатимемо себе, інші ж тоді поважатимуть нас за нашу гідність, за чистоту національного духу. Адже комплекс меншовартості, малоросійства нині є чи не найбільшим ворогом українців.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. Свобода слова: українська мірка. — К., 2004.
2. Дзюба І. Починаймо з поваги до себе. — К., 2002.
3. Дмитровський З. Телебачення у дзеркалі преси: Монографія. — Львів, 2007.
4. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. — Дрогобич, 1994.
5. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність. — Львів, 2002.
6. Костенко Л. Гуманітарна аура нації // Сербенська О. Культура усного мовлення. — Львів, 2003.
7. Лизаңчук В. Навічно кайдани кували: Факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні, 1995. — 415 с.
8. Міхновський М. Самостійна Україна // Україна проти Москви: збірник статей. — 1955.
9. Мова — це теж Батьківщина / Упоряд. Н. Николик. — Львів, 2008.
10. Набруско В. Чи стане Україна господарем у власному інформаційному просторі? // Дзеркало тижня. — 2008. — 13 вересня.
11. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Рідна мова / Упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2010. — 436 с.
12. Потебня А. Язык и народность // Потебня А. Мысль и язык. — К., 1993.
13. Сербенська О. Культура усного мовлення. — Львів, 2003.
14. Тимошик М. «Без окремої мови немає самостійного народу»: ідея соборності й державності української мови у творах Івана Огієнка // Іван Огієнко (митрополит Іларіон). Рідна мова / Упоряд., авт. передмови та коментарів М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2010. — 436 с.
15. Чепурко Б. Українці. — Львів: Слово, 1991. — 128 с.
16. Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. — Т. 1 / Упоряд. Валентина Чорновіл. — К., 2002.

The maintenance of the popular scientific edition Ivan Ogienko's «Native language» which has ordered is comprehended and professor Mykolay Timoshyk has published. Student's comments, conversations concerning a problem of functioning of the Ukrainian language in Ukraine are submitted.

Keywords and word-combinations: Ivan Ogienko — the apostle of movement and conscience of the nation, language, culture, spirituality, mass media, assimilation, national consciousness, patriotism.

Отримано: 10.06.2010 р.